

HORST JUNGINGER, profesor, *Universitatea Tübingen*

Jakob Wilhelm Hauer - cel mai cunoscut istoric al religiilor din Al Treilea Reich

Indologul și istoricul religiilor din Tübingen, Jakob Wilhelm Hauer, a fost fără îndoială cel mai important reprezentant al așa-numitului „spirit *Neuheid*”, în timpul celui de Al Treilea Reich. În iulie 1933 el a fost proclamat „conducător” al Mișcării Religioase Germane, care reprezenta pe atunci cea mai importantă asocieră de comunități religioase de extracție păgână. De fapt, această Mișcare Religioasă Germană nu cuprindea nici pe departe toate grupările religios-etniciste și deja după puțin timp noua religie a murit „din cauze naturale”, atunci când în 1936 - aceasta s-a destrămat din cauza divergențelor de dogmă și a reținerilor de natură politică din partea statului. Conducerea național-socialistă a statului n-a avut nicio dată de gând să accepte telurile religioase ale Mișcării Religioase Germane și cu atât mai puțin să se identifice cu acestea.

Hauer, care a parcurs la *Seminarul Misionar de la Basel* o educație de misionar pentru subcontinentul indian, a activat din 1907 ca misionar și director de școală în districtul Malabar din sud-vestul Indiei. Prin contactul cu universul religios indian, orizontul său s-a extins și a dus, până la urmă, la relativizarea propriilor sale convingeri religioase. Ulterior, Hauer va afirma că nu a convertit vreodată un indian la creștinism. Nu întâmplător a început el încă din timpul primului război mondial să studieze indologie și istorie generală a religiilor la *Universitatea din Tübingen*. Începând cu 1927 și până în 1945, el a reprezentat, ca profesor titular, aceste două domenii, la care s-a adăugat - din 1940 - și un al treilea, anume viziunea ariană despre lume.

Punctele de vedere teologice ale lui Hauer din perioada de până la 1933 pot fi considerate pe deplin liberale. Ca reprezentant al protestantismului liber, el a respins cu fermitate orice formă de ortodoxie religioasă și de dogmatism, ceea ce a rezultat într-o distanțare tot mai mare a sa față de Biserică. Putem urmări, în cazul lui, cum, în consonanță cu alienarea sa religioasă, preocupările de istorie a religiilor indiene au crescut constant în importanță. Slăbiciunea sa pentru istoria religiilor indiene s-a transformat după 1933 în identificare. Dintr-un exclus al Bisericii, el a devenit profetul unei noi religii. Fenomenul cunoscut drept „*going native*”, deci asumarea unei identități culturale străine, a fost împărțit de Hauer cu mulți oameni, care au găsit în străinătate nu numai o nouă orientare spirituală, ci și regăsirea de sine.

„*Going native*” și „*finding home*” sunt două modele complementare de comportament, care, atât cât pot să judece, au devenit caracteristice și pentru un om cum a fost Eliade. Mulți istorici ai culturii, în special reprezentanții indo-europenistici, care evoluau, ca știință filologică, pe o direcție de istorie a culturii, pot fi încadrați în această paradigmă. În cazul fostului misionar în India Hauer, se poate vedea foarte bine cum o critică la început immanentă a creștinismului a devenit căutarea unei perspective alternative asupra lumii și cum aceasta a fost mai apoi suprapusă de evoluțiile politice. Cu o perspectivă total eronată a realelor relații de putere, Hauer a sperat că o credință germană indo-ariană sau indo-germană ar fi putut deveni noua religie de stat a celui de Al Treilea Reich.

Neținând cont de diferența de vârstă și de concepțiile diferite asupra unui păgânism etnic determinat rasial, există între Hauer și Eliade o întreagă serie de asemănări, atât din perspectiva mundană, cât și din cea științifică. Amândoi erau marcați de o profundă trăire religioasă interioară ce nu se putea manifesta în structurile bisericesti și de politică bisericească existente. Lui Hauer și Eliade, care au intrat la sfârșitul anilor 1920 în contact epistolar, le repugna îngustimea dogmatică și încremenirea religioasă a Bisericii oficiale. Aceasta s-a dovedit a fi o instituție conservatoare și retrogradă, a cărei incapacitate de a se apleca asupra problemelor vieții reale și mai cu seamă asupra nevoilor tinerei generații ieșea frecvent la lumină. După primul război mondial, exista o mare dezamăgire față de Biserică rămasă în cadrele ei îmbătrânite și ai cărei reprezentanți se gândeau mai mult la privilegiile lor decât la punerea în practică a învățăturii lui Iisus și a preceptelor morale ale acesteia. În termenii lui Max Weber, Biserică

devenise o instituție în care sacramentele, deci căile de salvare, nu mai erau trăite, ci administrate birocratic. Aceasta dezvoltase structuri în care adevăratul spirit al religiei se sufoca și era înlocuit de acțiunile formalizate ale unei religiozități pur exterioare.

Cred că motivația fundamentală pentru care Hauer a pactizat cu național-socialismul, iar Eliade cu Garda de Fier este de găsit în credința lor că acestea erau nu mișcări politice, ci mișcări de înnoire profund spirituale și având ca scop renașterea spirituală a națiunii. În același timp, ei erau conștienți de faptul că o astfel de *renovatio* nu se putea realiza într-o lume modernă împotriva sau chiar fără ajutorul științei. Într-o ființă statală tot mai seculară, rolul intelectualilor organici nu mai putea fi preluat de reprezentanții teologiei tradiționale. Acesta, sperau cei doi, trebuia transferat istoricilor religiei, eliberați în plan teologic și care puteau să unifice cele două elemente: adevărata știință și adevărata religiozitate. Tocmai datorită cunoașterii lor specializate, Hauer și Eliade se considerau capabili și chemați să acționeze creativ și dintr-o poziție de frunte în acest proces declanșat de înnoire. Mai mult, ei credeau că aparțin unei elite spirituale, unei avangarde capabile să planifice și să fundamenteze științific refacerea națiunii. De aici până la cutezătorul crez de a fi conducătorii spirituali ai liderilor politici nu a mai fost decât un mic pas; sau, pentru a folosi o formulă a lui Martin Heidegger, de a dori să-l conduci pe conducător.

Hanovra,
1934, Hauer -
la un miting
al Tineretului
German

Ca la mulți alți intelectuali, se pot identifica la Hauer și Eliade obișnuitele clișee ideologice ale unei foarte răspândite critici a culturii și civilizației. Numesc aici numai materialismul perceput ca omniprezent, absența presupusă a valorilor spirituale, respingerea înregimentării partinice de suprafață, masificarea societății, lupta împotriva bolșevismului mascat sub forma partidelor socialiste sau a bolșevismului cultural aparent sub forma ateismului, a descompunerii axiologice, a literaturii imorale, a cinematografului și a teatrului etc. etc. Critica globală a relațiilor sociale, puternic ascuțită de primul război mondial, era îndreptată acum cu mai multă putere spre instituțiile încetățenite ale statului și a reprezentanților „sistemului”. Această atitudine anti-establishment care i-a caracterizat în timpul vieții pe Hauer și Eliade își are locul în acest context. Dar, fiindcă întoarcerea la condițiile anterioare războiului și solidarizarea cu monarhia erau excluse pentru intelectualii liberali și mai degrabă progresiști, rezultatul pentru aceștia al dublei direcții de atac - împotriva vechii reacțiuni, pe de o parte, și împotriva mișcării muncitorești, pe de altă parte - a fost, ca să spunem așa, o afinitate naturală pentru ideile fasciste.

Un criteriu fundamental pentru orice cercetare comparată a fascismului este antisemitismul. Evreii au constituit dintotdeauna paratrăsnetul și țapul ispășitor pentru criticile social-politice. Este vorba de un model vechi, care, cine ar putea să nege?, a cunoscut o evoluție nemaivăzută în anii 1930. Dacă îi comparăm, din nou, pe Hauer și Eliade, se poate concluziona că la aceștia poziția antisemită nu era

foarte puternic marcată (sau cel puțin nu peste media epocii). Motivele pentru aceasta le văd într-o anumită deschidere către lume a celor doi și în absența unor resentimente antievreiești, ce pot fi născute dintr-o poziție creștină convențională. Dacă Iisus ca salvator al propriei vieți nu mai joacă nici un rol, atunci dispare și importanța imaginii evreilor ca deicizi - pentru a da cel mai semnificativ exemplu din canonul resentimentelor religioase. Cu toate acestea, nu putem ignora faptul că cei doi s-au asociat unor partide al căror extremism antisemit a depășit tot ceea ce se petrecuse până atunci în România și Germania.

În încheiere, aș dori să menționez doi elevi ai lui Hauer, a căror situație este în măsură să relativizeze ceea ce am spus despre caracterul mai degrabă de medie al lui Hauer. Primul exemplu este Paul Zapp, unul dintre cei mai apropiați colaboratori și în același timp secretar general al Mișcării Religioase Germane. Prin intermedierea lui Hauer, Zapp a intrat în rândurile SS și SD, unde a avut o ascensiune fulgurantă. După atacul asupra Uniunii Sovietice, el a devenit șeful Einsatzkommando-ului 11a al Einsatzgruppe D². Trecând prin Viena, Bratislava și Sibiu, Zapp a ajuns pe 22 iunie 1941 în Sighisoara. Deja la începutul lui iulie 1941, comandoul său, constituit din 80-100 de oameni, a comis primele atacuri asupra populației evreiești din Bărlad. La 17 iulie, Zapp a condus prima execuție în masă la Chișinău. Atunci când Zapp a intrat în Chișinău, a întâlnit soldați români care ucideau fără discriminare evrei. Pentru a pune capăt acestor acțiuni aleatorii și fără plan, Zapp a constituit cu ajutorul comandanților români ai orașului un ghetou, de unde evreii au fost duși la execuție într-o perfectă ordine germană. Dăra de sânge pe care a lăsat-o în urma sa Einsatzkommando-ul 11a a trecut apoi prin Nikolaiev, Herson și până în Crimeea. Autoritățile germane au reușit de abia în anii 1960 să dea de urma lui Zapp. În 1972 a fost condamnat la închisoare pe viață pentru uciderea a peste 13.000 de evrei. În timpul procesului, Zapp a mărturisit de mai multe ori cât de mult a fost marcat în întreaga sa gândire și în sentimentele de marele său model și figură paternală care a fost Hauer.

Și Herbert Grabert a aparținut în anii 1920, ca și Zapp, unui cerc creștin de studiu al *Bibliei* condus de către Hauer. Hauer a fost și pentru Grabert un fel de supratată, pe care îl urma necondiționat în toate. De-abia în 1936 s-a ajuns la ruptura, fiindcă Grabert voia să ajungă în fruntea Mișcării Religioase Germane. După 1945, Grabert a fondat o editură de extremă dreapta, care a devenit cunoscută în primul rând pentru faptul că acolo au apărut cărți care neagă Holocaustul. *Editura Grabert*, condusă astăzi de fiul acestuia, Wigbert, ocupă o poziție fruntașă în cadrul dreptei germane.

Nu cu mult timp în urmă, am publicat împreună cu un jurnalist o carte despre *Editura Grabert*, al cărei conținut a fost rezumat într-un mic articol pentru *Serviciul de Informații împotriva Dreptei (IDGR)*. IDGR desfășoară o activitate importantă de cercetare asupra extremismului de dreapta din Germania și a fost de mai multe ori lăudată de oficialități. Ca urmare, am fost inclus de către o autointitulată *Alianță pentru Adevărata Democrație* pe o listă a celor vi-novați de înaltă trădare și de trădare de neam, postată pe Internet, cărora - după preluarea puterii de către fasciști, deci, în formularea lor, „în ziua de după restaurarea statalității de drept” - trebuie să li se aplice dreapta pedeapsă.

Traducere din germană de Carol Căpă

1. Aici cu sensul original, de „dreaptă credință”, deci de singură interpretare (n. tr.)

2. Einsatzgruppen (corpuri de intervenție) și Einsatzkommandos (grupe de intervenție) au fost unități ale SS din Răsărit însărcinate cu eliminarea populației evreiești și a partizanilor (n. tr.)